

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

«TASDIQLAYMAN»

Urganch davlat universiteti
rektori:

B.I.Abdullayev

_____.2024 yil

« ARXEOLOGIYA » .
FANINING O'QUV DASTURI

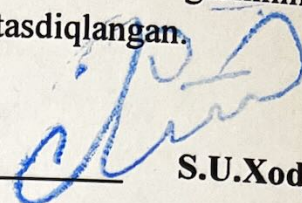
Bilim sohasi: 200000-Gumanitar soha

Ta'lim sohasi: 220000 – Gumanitar fanlar

Ta'lim yo'nalishi: 60220300-Tarix (mamlakatlar va yo'nalishlar bo'yicha)

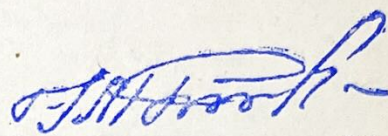
Mazkur o'quv dastur Urganch davlat universiteti kengashining 2024 -yil
" ____ " dagi ____-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.

O'quv ishlari bo'yicha prorektor

S.U.Xodjaniyazov

Akademik faoliyat va registrator
departamenti boshlig'i:

G'R. Matlatipov

Mazkur o'quv dastur "Ijtimoiy – iqtisodiy fanlar" fakulteti Kengashining
2024-yil " ____ " _____dagi yig'ilishida muhokama qilinib,
tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (____-sonli bayonnoma).

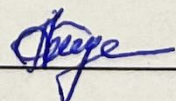
Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar fakulteti
dekani:

I.S.Abdullayev

Mazkur o'quv dastur "Tarix" kafedrasining 2024-yil
" ____ " _____dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun
tavsiya etilgan (____ - sonli bayonnoma).

Tarix kafedراسi mudiri:

U. I.Abdullayev

Fan/ modul kodi ARXB 105		O'quv yili 2024-2025	Semestr 1	ESTS-Kredit 5	
Fan /modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/ Rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim	Jami yuklama (soat)
	ARXELOGIYA		1-semestr – 60	1-semestr – 90	150
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – Talabalarga qadimgi va o'rta asrlar davri umumiy xususiyatlari, arxeologik yodgorliklari va ularning o'rganilish muammolari, shuningdek, Dunyo xalqlarining moddiy va ma'naviy madaniyati, turar joylari, an'anaviy turmush tarzi va diniy e'tiqodlariga doir bilimlarni Vatanimizning qadimgi davri tarixi va madaniyatini yoritishda arxeologik yodgorliklarining o'rni hamda ahamiyatini o'rgatishdan iborat. Fanning vazifasi - Ilk urbanizatsiyaning shakllanishi, qadimgi davr lokal madaniyatlari va ularning xususiyat, qadimgi va o'rta asrlar davri urbanizatsiya taraqqiyoti, xo'jalik, ishlab chiqarish, moddiy va ma'naviy madaniyat xususiyatlarini o'rganadi. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu: Arxeologiya faniga kirish Arxeologiya fan sifatida. Arxeologiya fanning predmeti, maqsadi va vazifalari Arxeologiya tarix fani sohasida tutgan o'rni. Arxeologik manbalar. Maddiy manbalar. YOzma manbalarning qadimgi va o'rta asrlar tarixini o'rganishdagi o'rni. Manbalarning madaniy-tarixiy jarayonlarni o'rganishdagi ahamiyati. Arxeologiya fanining yordamchi tarmoqlari. Arxeologik tadqiqot usullari. Madaniy qatlam. O'zbekiston Respublikasining "Arxeologiya merosi ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish" to'g'risidagi qonunining ahamiyati. Arxeologiyada davrlashtirish usullari. Nisbiy va cheksiz davrlashtirish. Arxeologiya fan sifatida shakllanish va rivojlanish. O'rta Osiyoda arxeologik tadqiqot ishlari tarixi. 2-mavzu: Tosh asri arxeologiyasi Paleolit davri va uning bosqichlari. Paleolit davri tabiiy iqlim sharoitlari. Olduvay bosqichi. SHarqiy Afrikaning olduvay bosqichi				

yodgorliklari. Ashel davri. Evrosiyo hududiga ibtidoiyodamlarning tarqalishi. Asosiy arxeologik yodgorliklar. O'rta paleolit davri xususiyatlari. O'rta paleolit davri yodgorliklari. So'nggi paleolit. Insoniyatning Amerika mintaqasiga tarqalishi. G'oyaviy qarashlar. Sun'iy turar joylarning paydo bo'lishi.

Mezolit davri tavsifi. Tabiiy iqlim o'zgarishlari va ekologiya. YOvvoyi hayvonlarni xonakilashtirishning boshlanishi. Ixtisoslashgan o'zlashtiruvchi xo'jalik shakllari. Moddiy madaniyat. Mikrolitlar. Old Osiyo mezolit davrida. O'rta Osiyoning mezolit davri madaniyatlari. Xo'jalik va moddiy madaniyat. Tasviriy san'at.

Neolit davri tavsifi. Neolit inqilobi. Evrosiyaning janubiy viloyatlarida ishlab chiqaruvchi xo'jalik shakllarining vujudga kelishi. YAqin SHarqda ilk dehqonchilikning paydo bo'lishi. O'rta Osiyoda ishlab chiqaruvchi xo'jalik shaklining paydo bo'lishi. Jebel va Joytun madaniyatlari. Ilk dehqonchilik manzilgohlari va qurilish. O'rta Osiyoning neolit davri o'zlashtiruvchi xo'jalik shaklidagi madaniyatlari. Moddiy madaniyat va xo'jalik. Neolit davri ijtimoiy munosabatlari.

3-mavzu:Paleometall davri arxeologiyasi

Eneolit davri. Metallurgiya ishlab chiqarishi jamiyat taraqqiyotida tub burilishning muhim omil sifatida. Sug'orma dehqonchilik va uning ilk sivilizatsiya shakllanishidagi ahamiyati. Ixtisoslashgan ishlab chiqarishning shakllanishi. O'rta Osiyoning eneolit davri madaniyatlari (Anov-Nomozgoh, Sarazm). Manzilgohlar, qurilish va me'morchilik. Hunarmandchilik taraqqiyoti (kulolchilik va metall). Tasviriy san'at. Ijtimoiy munosabatlar. Diniy qarashlar.

Bronza davri tavsifi. Evrosiyaning bronza davri madaniy- tarixiy jarayonlari. Evrosiyo hududida madaniy taraqqiyotning notekisligi. Evrosiyaning bronza davri metallurgiya ishlab chiqarish markazlari va ularning sivilizatsiya o'choqlari taraqqiyotiga ta'siri. Old Osiyoning bronza davri madaniy-tarixiy jarayonlari. O'rta Osiyoning bronza davri madaniy taraqqiyoti. Bronza davri ilk shahar (Oltindepa, Gonur, Jarqo'ton, Sarazm Dashli) markazlari. Ixtisoslashgan hunarmandchilik. Moddiy madaniyat. O'rta Osiyoning dasht hududlari bronza davri madaniyatlari. Hindiston bronza davri Xarappa madaniyati. Drevneyamniy va Afanasev madaniyatlari. Xo'jalik xususiyatlari. Moddiy madaniyati. Ijtimoiy va g'oyaviy qarashlari. Bronza davri Srub va Andronovo madaniyatlari. Bronza davrida Uralbo'yi hududlarida sivilizatsiyaning shakllanishi. Arkaim manzilgohi va Sintashta mozori. Xo'jalik va moddiy madaniyat

4-mavzu:Qadimgi davr arxeologiyasi

Temir davri xususiyatlari. Ilk temir davri madaniy-tarixiy jarayonlari. O'rta Osiyoning ilk temir davri (YAz I-III) arxeologiya majmuasi. O'rta Osiyoning ilk temir davri tarixiy-madaniy viloyatlari. Ilk temir davri manzilgohlari. Ko'hna shaharlar. Ilk temir davri xo'jaligi va moddiy madaniyati. O'rta Osiyo chorvador qabilalari madaniyati va xo'jalik xususiyatlari.

Antik davri ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlari. O'rta Osiyoning antik madaniy-tarixiy viloyatlar va ularning asosiy arxeologiya yodgorliklari. Antik davri yirik shahar markazlari. Antik davrida qurilish va me'morchilik. Xo'jalik. Ixtisoslashgan ishlab chiqarish (kulolchilik, metallurgiya ishlab chiqarishi, to'qimachilik, zargarlik). Tasviriy san'at (haykaltaroshlik, haykalchalar va rang-tasvir). Torevtika. Antik davri madaniyatini o'rganishning ahamiyati. O'rta Osiyoning antik davri chorvador qabilalari madaniyati. Orolbo'yi hududida CHirikrabort va Babushmulla madaniyatlari. Xo'jalik va moddiy madaniyat.

5-mavzu: O'rta asrlar davri arxeologiyasi

Ilk o'rta asrlar davri ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlari. Er egaligi munosabatlarining qaror topishi. O'rta Osiyo ilk o'rta asrlar davrida. O'rta Osiyoda siyosiy tarqoqlik. Kichik davlatlarning vujudga kelishi. Tarixiy-madaniy viloyatlar umumiy tavsifi. Asosiy arxeologiya yodgorliklari. Yirik shaharlar, dehqonchilik qishloqlari va boshqa aholi manzilgohlari. Qurilish va me'morchilik. Hunarmandchilik turlari (kulolchilik, metallarga ishlov berish, to'qimachilik, zargarlik). Haykaltaroshlik, haykalchalar va rang-tasvir san'ati. O'rta Osiyoning Arab xalifaligi tarkibiga kiritilishi. Islom dini mafkurasiga xos madaniyatning shakllanib borishi. O'rta Osiyo rivojlangan va so'nggi o'rta asrlar davrida. Rivojlangan va so'nggi o'rta asrlar me'morchiligi va moddiy madaniyati xususiyatlari. Qadimgi va o'rta asrlar davri tarixini o'rganishda arxeologiya fanining ahamiyati.

6-mavzu: Etnologiyaga kirish va tarixi.

Etnologiya fani predmeti. Fandagi maxsus atamalar. Etnoslarning tuzilishi. Moddiy va ma'naviy madaniyat. Etnoslarning tarixiy turlari. Etnogenez va etnik tarix muammolari. Etnikjarayonlar va uning turlari. Etnologiyaning mustaqil fan sifatida XIX asr o'rtalarida shakllanishi. Uning vujudga kelishi jamiyatdagi ijtimoiy-tarixiy vaziyat ehtiyojlariga asoslanishi haqida. Etnologiyaning evolyusion yo'nalishi, L.G.Morgan, E.Taylor., N.N. Mikluxo Maklay. Diffuzionizm maktabi: Grebner va boshqalar. Funktsional yo'nalish. R.Malinovskiy, A.R.Radklif-Braun va hokazolar. Etnologiyaga oid manbalar va fanning tadqiqot uslublari. Manbalarining turlari. Etnologik tadqiqotlar. An'anaviy dala ekspeditsiyalari. Savol-javob varaqalari orqali etnosotsiologik tadqiqotlar o'tkazish usullari.

7-mavzu: Dunyo xalqlari klassifikatsiyasi

Geografik klassifikatsiya. Tarixiy-etnologik viloyatlar. Dunyo xalqlarining antropologik tarkibi. «Irqlar», «irqiy tiplar». Yirik irqlar va ularning xususiyatlari. Kichik irqlar.

Til klassifikatsiyasi. Morfologik va gnesologik. Til oilalarining genetik aloqalari. Etnos va tilmunosabatlari. Mustaqil tillar haqida.

Din etnos madaniyatining muhim omili sifatida. Dunyo dinlari: islom, xristianlik, buddizm. Davlat dinlari. Urug'-qabilachilikka oid diniy tasavvurlar. Xo'jalik madaniy tiplar. Ho'jalik-madaniy tiplarning (HMT)

asosiy belgilari. O'zlashtirish va ishlab chiqarish xo'jalik-madaniy tiplari.

III. Seminar mashg'ulotlarini bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Arxeologiya fanini o'rganishning ahamiyati.
2. Tosh asri xo'jaligi va moddiy madaniyati.
3. Paleometall tarixiy-madaniy jarayonlari.
4. Bronza davri madaniy-tarixiy jarayonlari.
5. Qadimgi davr ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti.
6. O'rta Osiyoning o'rta asrlar xo'jaligi va moddiy madaniyati.

seminar mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor- o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Paleolit davri arxeologik xo'jaligi va moddiy madaniyati
2. Mezolit-neolit davri lokal madaniyatlari
3. Paleometall davri tarixiy-madaniy jarayonlari
4. O'rta Osiyoning qadimgi davri tarixiy-madaniy jarayonlari
5. O'rta Osiyoning o'rta asrlar xo'jaligi va moddiy madaniyati

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

- Arxeologiya fanining maqsad va vazifalari, moddiy va ma'naviy madaniyat, xo'jalik xususiyatlar, ularning taraqqiyot bosqichlari, ulardan ilmiy maqsadlarda foydalanishni *bilishi* kerak;
- Talaba tarixiy ma'lumotlarni ilmiylik, tarixiylik, xolislik asosida o'rganish. Muzey ashyolari va internet ma'lumotlarni, arxeologik manbalarni mustaqil tadqiq qilish, o'rganish *ko'nikmalariga ega bo'lishi* kerak;
- Muzey eksponatlari, arxeologik manbalar tavsiflari, ilmiy tadqiqot institutlari fondlari materiallaridan foydalanish *malakalariga ega bo'lish* kerak.

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni qilish;

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

VIII. Asosiy adabiyotlar

1. Ibragimov R.Z Arxeologiya. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan, 2022. – 233 b.
 2. Мартынов А.И. Археология. – М.: Юрайт, 2022. – 367 с.
 3. Sagdullayev A.S va boshqalar. O'zbekiston tarixi (1-kitob). darslik. – Toshkent: Donishmand ziyosi, 2021. – 624 b.
 4. Ochildiyev F.B. Tarixiy o'lkashunoslik. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Donishmand ziyosi, 2020. – 195 b.
 5. William H. Stiebing Jr., Susan N. Helft. Ancient Near Eastern History and Culture. – New York: Routledge, 2023. – 546 p.
- ### **Qo'shimcha adabiyotlar.**
6. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston". 2023. 75 b.
 7. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston demokratik o'zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 182 b.
 8. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: "O'zbekiston", 2021. – 464 б.
 9. Абдуллаев Ў.И. Ўрта Осиёда ибтидоий жамоа тузуми ва илк давлатчилик тарихи. – Тошкент: Lesson press, 2019. – 279 б.
 10. Боқиев А., Шайдуллаев А., Йўлдошева З. Окс цивилизацияси. – Тошкент: Yangi nashr, 2015. – 176 б.
 11. Жўракулова Д. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда палеолит даврининг ўрганилиши. – Тошкент: Фан, 2019. – 240 б.
 12. Лопатин В.А., Малов Н.М., Малышев А.Б., Четвериков С.И. Основы археологии (методика полевых исследований и археологическая практика). Учебно-методическое пособие для студентов исторических факультетов. – Саратов: изд-во «Научная книга», 2006. – 56 с.
 13. Лунина С.Б. Археология Средней Азии. Учебное пособие. –Ташкент: Фан, 1986. – 128 с.
 14. Эгамбердиева Н.А. Археология. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2011. – 176 б.
 15. Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М.: Высшая школа, 2002. – 239 с.
 16. Мартынов А.И. Археология. Учебник. – М.: Высшая школа, 2005. – 447 с.
 17. Массон В.М. Первые цивилизации. – Л.: Наука, 1989. – 268 с.

	18.Сетон Ллойд. Археология Месопотамии. – М.: ГРВЛ. 1984. – 280 с. 19.Бунин Д. Археология. Методы археологического исследования. Учебное пособие. – Владимир: Издательство ВлГУ, 2016. – 96 с. 20.Сагдуллаев А.С., Холматов Н.Ў. ва бошқалар. Марказий Осиёда тарихий-маданий вилоятларнинг шаклланиши ва этник географияси муаммолари. – Тошкент: Университет, 2020. – 236 б. Axborot manbalari 21.www.history.com 22.www.worldarchaeology.com 23.www.archaeology.com
	Urganch davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.
	Fan uchun mas`ul:</b>  S.S. Samandarov</p> <p style="text-align: right;">UrDU Tarix kafedrasi o`qituvchisi
	Taqrizchilar: Q. Sobirov UrDU, “Tarix” kafedrasi professori Y. Karimov UrDU, “Tarix” kafedrasi dotsenti, PhD